

УДК 32.019.51

*Меркотан Катерина Пилипівна,
кандидат політичних наук, незалежний
дослідник.*

*Меркотан Екатерина Филипповна,
кандидат политических наук, независи-
мый исследователь.*

*Kateryna Philipovna Merkotan,
Doctor of Philosophy in Political Science,
Independent Researcher.*

МОРАЛЬНІ МЕЖІ ПОЛІТИЧНОГО “ГЕРОЙСТВА”

Анотація. У статті розглянуто проблеми створення та функціонування образів політичних героїв у сучасних умовах. Аналізуються політичні технології, зокрема, використання архетипів Героя і Трікстера у процесі формування політичного іміджу. Вводиться поняття морального фреймінгу для можливості встановлення певних моральних меж політичної діяльності. Пропонуються фактори концептуального визначення та оцінки моральних меж політичного геройства. Наводяться приклади політичного геройства, взяті з досвіду різних країн (Україна, Росія, Польща, Німеччина). Підкреслюється важливість аксіологічного переосмислення образу та реальних дій політичного героя, їх обов'язкового узгодження.

Ключові слова: політичний герой, геройство, трікстер, моральний фреймінг, політичні технології.

МОРАЛЬНЫЕ ГРАНИЦЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО “ГЕРОЙСТВА”

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы создания и функционирования образов политических героев в современных условиях. Анализируются политические технологии, в частности, использование архетипов Героя и Трикстера в процессе формирования политического имиджа. Вводится понятие “моральный фрейминг” для возможности установления определенных нравственных границ политической деятельности. Предлагаются факторы концептуального определения и оценки моральных границ политического

геройства. Рассматриваются примеры политического геройства, взятые из опыта разных стран (Украина, Россия, Польша, Германия). Подчеркивается важность аксиологического переосмысления образа и реальных действий политического героя, их обязательного согласования.

Ключевые слова: политический герой, геройство, трикстер, моральный фрейминг, политические технологии.

MORAL FRAMEWORKS OF POLITICAL “HEROISM”

Abstract. The article is devoted to the problems of establishment and functioning of political images in the modern society. The political technologies, including archetypes hero and trickster in the formation of political image are analyzed. The notion of moral framing for the possibility of establishing certain moral limits of political activity. Some conditions to identify and evaluate the moral frameworks of political heroism are proposed. There are few examples of political heroism, taken from the experience of different countries (Ukraine, Russia, Poland, Germany). The importance of axiological rethinking of political image and real action, their obligatory approval is emphasized.

Keywords: political hero, heroism, trickster, moral framing, political technologies.

Постановка проблеми. Коли йдеться про сучасний політичний простір, варто виокремити кілька його провідних ознак, а саме: зростаючу символізацію, розширення політичного ринку, вдосконалення політичних технологій, популярність політичного брендингу тощо. Їх поєднання та технологічне узгодження уможливорює створення нової політичної реальності, де ідеї, образи, міфи живуть власним життям, де влада (насамперед, державна) теж стає символічною, де ефективність політичних взаємодій залежать від ефективності використовуваних символів (наприклад, архетипів влади).

Зважаючи на суттєві світоглядно-ціннісні зміни в тлумаченні та розумінні політичних подій, виникає потреба в нових технологічних засобах донесення до широкого загалу політичних меседжів. Відтак ак-

туалізується діяльність політичних іміджмейкерів, політконсультантів, політтехнологів та ін. Усі вони так чи інакше зосереджені на конструюванні символічного світу політики, що відповідатиме прагматичним цілям певного політичного актора. Образ останнього також може бути штучно сформований завдяки розмаїтому арсеналу сучасних інформаційно-комунікаційних засобів. Головне, щоб створений політичний імідж був на часі, відповідав суспільним запитам, викликав довіру потенційних виборців, асоціювався зі “світлим майбутнім”.

Натомість проблема полягає у визначенні рівня відповідності передвиборчих політичних обіцянок до їх подальшої реалізації, особистісної відповідальності та, зрештою моральних меж створюваних політичних іміджів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи аналіз з означеної проблематики, слід підкреслити пильну увагу науковців до з'ясування специфічних ознак сучасного політичного героя. Українські та зарубіжні дослідники концентруються на різних аспектах діяльності і поведінки політичних героїв, зокрема, на питаннях:

- застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у політичному просторі (О. Зернецька, В. Кулик, Л. Кочубей, С. Шомова та ін.);

- символічного конструювання політичної реальності (Г. Дебор, О. Донченко, Н. Щербиніна та ін.);

- формування політичного брендингу, його ролі та функцій (М. Марк, К. Пірсон, М. Осборн та ін.);

- суспільної сутності політичного героя та антигероя (Н. Яковенко, Л. Адамський, В. Петухов та ін.);

- позиціонування політичного лідера у владі (А. Пахарєв, Ф. Рудич, Д. Ткач, А. Круглашов та ін.);

- політичної культури та політичних цінностей (Е. Афонін, М. Паренті, О. Суший та ін.).

Теоретичним підґрунтям цієї статті стали відомі філософські, соціологічні та психологічні дослідження К. Г. Юнга (“Людина та її символи”, “Душа і міф: шість архетипів”), Дж. Кемпбелла (“Тисячолікий герой”), Ж. Блонделя (“Політичне лідерство”), Ж. Бодриєра (“Симулякри і симуляція”), М. Хайдеггера (“Буття і час”), Т. Парсонса (“Про структуру соціальної дії”).

Одразу слід зауважити, що актуальність дослідження героїчних

явищ особливо зростає в періоди суспільних трансформацій (як позитивних, так і негативних). Війна на сході України, в Сирії та інших куточках світу; збільшення випадків, пов'язаних з тероризмом; неконтрольований наплив мігрантів до Європи — проблеми, що вимагають нагального виваженого вирішення. Насправді потрібно докласти героїчних зусиль, щоб урегулювати збройні конфлікти, максимально зберігаючи при цьому людські життя.

Формулювання цілей статті.

Мета статті — проаналізувати окремі політичні технології створення образу політичного героя та надати оцінку ймовірним моральним результатам його функціонування з точки зору впливу на суспільну свідомість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відтак проблема героя, героїзму, героїства потребує сучасного переосмислення. Як справедливо зазначав свого часу нідерландський дослідник Й. Хейзінга, “поняття героїчного зазнало такої приголомшливої трансформації, що позбавило його глибинного сенсу ... Сам культ героїчного стає своєрідним показником кризи. Він означає, що поняття служіння, місії, обов'язку більше не стимулюють суспільну енергію” [1, с. 327]. Разом з тим, наповнення героїчних ідеалів сучасним змістом, взятого з життя конкретних людей, допоможе подолати девальвацію моральних цінностей, слугуватиме позитивному вирішенню проблем, що виникають у ході суспільних перетворень.

Власне переосмислення проблеми героїзму актуалізує екзистенці-

альну концепцію Героя (зокрема у філософії М. Хайдеггера), де істотними є такі екзистенційні взаємодії як “герой – інший”¹; “герой – смерть”; “герой – відповідальність” тощо. Такий підхід допомагає зрозуміти роль героїчного дискурсу в політичному та суспільному бутті.

Крім того, **суттєвим є аксіологічне бачення феномену героїства**. Традиційно герой уособлює певні громадянські та моральні якості – альтруїзм, чесність, відвагу, патріотизм, здатність рішуче діяти у складних життєвих обставинах тощо.

Необхідно також підкреслити **багатозначність поняття “герой”**. Його моральний вимір зумовлює існування ряду суперечливих рис, що часом ставлять під сумнів його героїство. Герой може перетворитися на антигероя або стати героєм іншої спільноти, іншої держави. Це означає, що обсяг і рівень “геройства” задається моральними цінностями, що панують у певному суспільстві.

Нарешті варто звузити предметне поле даної дослідницької розвідки, зважаючи на “тисячолікість” героя. Враховуючи концептуальні підходи Т. Карлейля (“Big Man Theory”), Дж. Кемпбелла (“героїчний мономіф”), А. Шюца (ідеї соціальної реальності, життєвого світу та біографічної ситуації) [2–4], основна увага фокусуватиметься переважно на політичній площині, а головним об’єктом виступатиме так званий політичний герой².

Політичний герой (як і герой з будь-якої іншої сфери людських відносин) завжди змушений бути моральним взірцем. Це впливає з його архетипової природи. Архетип Героя активно використовується політиками для створення свого позитивного іміджу. Останнім часом “набувають популярності політичні міфи, головними персонажами яких стають герої різного ґатунку – спасителі, творці, месії та ін. Кожен з них є уособленням символічного світу політики, який здебільшого відірваний від реального життя” [5, с. 103]. В результаті створені символи (образи) починають жити своїм власним життям завдяки змістовому використанню загальнолюдських моральних цінностей і формальному утвердженню за допомогою політичних технологій.

Це – своєрідне “суспільство спектаклю” (Г. Дебор [6]), де суспільні відносини, опосередковані образами, перетворюються на справжню виставу, де глядачі (пересічні громадяни) завдяки вдалим театральним ефектам (чит. політтехнологіям) відчувають себе справжніми учасниками політичних подій, вірять символічним героєм, йдуть за ними. Мимоволі зронена сльоза, переконливий монолог з елементами відчаю чи ейфорії, промовисті жести чи вираз обличчя – до чого тільки не вдаються політичні “герої” для досягнення своєї мети. Ювеналівське “Хліба і видовищ!”, підсилене сучасним інформаційно-технологічним інстру-

¹ Іншого можна тлумачити як особу без героїчних ознак поведінки або ж як антигероя.

² У цьому контексті політичним героєм вважатиметься, зокрема, політичний лідер,

політичний діяч, інший учасник політичного процесу, який своєю активністю впливає на перебіг політичних подій; “геройство” – це певний статус політичного актора в певних моральних межах.

ментарієм, стає основним лейтмотивом передвиборчих кампаній.

Одного разу створене “суспільство спектаклю” виявляється досить живучим. Зрештою, як і однойменна книга Гі Дебора, написана 1967 року, дотепер не втрачає своєї популярності. Її нині переконливими є слова французького філософа: “Суспільство спектаклю всюди починалося з примусу, з обману, з крові; але при цьому воно обіцяло щасливе продовження. Тепер воно нічого не обіцяє..., а просто каже: “Ось так-то”. Воно відверто зізнається в тому, що вже не здатне до змін; хоча сама його природа — це зміни: дурна трансмутация кожної окремої речі. Воно втратило всі свої ілюзії” [6, с. 8].

Однак **“суспільство спектаклю” продовжує існувати**. Воно лише змінює акценти, актуалізує певні символи, задіює нові технологічні схеми. До психоаналітичних засобів (зокрема, юнгівських архетипів) долучаються соціологічні. Актуальності набувають “символічний капітал” і “символічне насильство” (П. Бурдьє), символічний інтеракціонізм з його основними засадами — людська комунікація як обмін символами, як процес безперервного добирання певних символів до певного типу поведінки (Дж. Мід, Ч. Кулі, Г. Блумер).

Останнім часом політологи також активно використовують теорію фреймів американського соціолога І. Гофмана. Йдеться про те, що поведінка людей задається певними межами організації повсякденного досвіду і спілкування (фреймами), з яких складається суспільне життя та які дозволяють інтерпретувати поведінку інших людей.

Поняття фрейму є одним з концептів, розроблених для відтворення інтерпретаційного та конструктивного змісту соціальних явищ. У цьому сенсі роль політика як інтерпретатора є дуже відповідальною. Разом з тим, фреймінг безпосередньо залежить від світоглядної позиції інтерпретатора, що певним чином віддаляє фреймінг від об’єктивності. До того ж великого значення в інтерпретації подій набувають ораторські здібності, тембр голосу, емоційність політичного діяча.

Політичний фреймінг разом з політичною символікою є дієвим засобом політичної комунікації та ідентифікації. На думку американського політолога С. Хантінгтона, в політиці суттєву роль відіграють символи, включаючи прапори, хрести і навіть головні убори. Більше того, за допомогою політичної символіки зазвичай відбувається ідентифікація в системі координат “свій – чужий” [7].

Отже, фрейм може слугувати як поняття для визначення змістових меж політичної реальності. Водночас будь-який фрейм здебільшого є відбитком суб’єктивного світосприйняття, а відтак цілком ймовірним маніпулятивним засобом політичних комунікацій. За таких обставин виникає потреба у формуванні так званого **морального фреймінгу**, тобто **встановлення певних моральних меж політичної діяльності, порушення яких, по-перше, вважатиметься недопустимим, по-друге, уможливатиме вияв рівня маніпулятивного впливу на масову свідомість з боку того чи іншого політика**.

Зважаючи на популярність образу та архетипу Героя, варто з’ясувати

концептуальне значення морального фреймінгу у політичному просторі, тобто визначити моральні межі політичного “геройства”.

Сучасний політичний герой, точніше його збірний образ — це певна сукупність символів, кожен з яких певним чином репрезентує владу. В основі уявлень про владу лежать свідомі та несвідомі конструкти, що за певних умов актуалізуються та приписуються реальним політичним особам. Зокрема, на думку російських дослідниць у галузі політичного маркетингу і політичного брендингу С. Пшизової та Н. Щербиніної, “віртуальне тіло президента в умовах постсучасності не лише відділяється від фізичного тіла лідера, але і виступає самостійним суб’єктом політичної комунікації” [8, с. 44].

Проблема полягає у дотриманні принципу рівноваги між поведінкою реального політика і його сконструйованим образом. До того ж дослідницька ситуація ускладнюється вищезгадуваною багатозначністю героя як такого. Щоб визначити та оцінити моральні межі політичного “геройства”, доцільно враховувати такі фактори:

- сформовані в масовій свідомості образи героя та антигероя;
- символічні межі їх моральної кодифікації (зокрема, в який момент лідер перетворюється на тирана, герой на антигероя);
- громадська думка щодо оцінки політичної діяльності героя та антигероя;
- механізми переведення образів колективного несвідомого у площину політичної свідомості окремої особистості тощо.

Дійсно, герой має багато облич і вдало цим користується залежно від політичної ситуації. Сьогодні Трибун, завтра — Спаситель, пізніше — Творець, а може Трікстер? Архетипова природа дозволяє герою набувати універсальних ознак людського буття. Власне тому в певному моменті герой перетворюється на символ для поклоніння, його героїчний образ витісняє конкретну особистість і починає жити окремим життям. І вже не так важливо, хто стоїть за цим образом, важливо, що він є, йому поклоняються, в нього вірять мільйони людей.

На сьогодні майже “хрестоматійним” прикладом політичного героя є образ, втілений в життя Президентом Російської Федерації В. Путіним. Створений згідно з класичними канонами політичного іміджмейкства, він набув великої популярності як серед прихильників, так і серед опонентів. Це — типовий Трікстер. В очах більшості громадян Росії В. Путін постає справжнім героєм (цим пояснюється його високий рейтинг довіри³). Як не дивно, але для країни з глибокими інституційними конфліктами потрібен саме такий “герой”. Він виконує роль посередника між державою і громадянським суспільством, повторюючи певні моральні заповіді, що колись давно панували в Росії. У такий спосіб формуються (переглядаються) моральні засади сучасного російського суспільства. Йдеться про осучаснення міфу “про велич росіянина”, “про

³ За даними соціологічних опитувань російського “Левада-Центру” рівень довіри В. Путіна на кінець 2015 року склав 80 % [9].

славну історію Росії”; “про нищі за-
соби, що виправдовують високі цілі”
(наприклад, захоплення Криму, вій-
на на сході України) тощо.

На трікстерство Путіна вказує
і керівник відділу соціокультур-
них досліджень російського “Лева-
да-Центру” О. Левінсон: “Путін по-
водиться як трікстер: літає як птах,
пірнає як риба. Трікстер (чит. Пу-
тін) — це культурний герой, але не
той, який, як Прометей, приносить
вогонь людям, а той, який здійснює
дивні і неправильні дії, втім на ви-
могу даної культури. Такими діями
він намагається поєднати непе-
днвальне — небо і землю, гаряче й хо-
лодне, потворне і прекрасне” [10].

Політична риторика В. Путіна теж
підтверджує його “геройський” ста-
тус трікстера. Про це свідчать дослі-
дження власне російських вчених⁴,
що дозволяє уникнути певної упер-
женості стосовно особистості В. Пу-
тіна. Зокрема доктор політичних на-
ук С. Шомова, досліджуючи архети-
пові паттерни політичної риторики
В. Путіна, вбачає в ньому радше Мага
або Чарівника з ознаками “верховно-
го Божества” [11]. Вибрана роль не
випадкова. Завдяки їй герой легко
перетворюється на трікстера. Він —
перевертень, блазень, але з високими
цілями — творити чудеса для свого
народу. Така постать сприймається на
“ура”, бо очікування дива — це сутніс-
на риса російського світогляду.

Архетип Правителя-Трікстера,
вибраний В. Путіним (радше його
політтехнологами), якнайточніше
відповідає очікуванням переважно

більшості громадян Росії. На дода-
ток вдало підібрані словесні паттерни
“Росія — держава — розвиток”, “наша
земля”, “руська земля” в устах В. Пу-
тіна виправдовують загарбницькі
дії російської держави⁵. Зокрема,
“Крим — споконвічно російська зем-
ля, а Севастополь — російське місто.
Крим — це Керч, Балаклава, Малахов
курган. Кожне з цих місць є святим
для нас, це символи руської військо-
вої слави і доблесті”, або “Такі сценарії
на нашій землі не пройдуть!” [11].

У результаті складається образ
стратега, патріота, мудреця, що від-
стоює національні інтереси Росії.
Люди вірять його словам, лозун-
гам, йдуть за ним, не переймаючись
наслідками. Їх “герой” теж задово-
лений, бо згуртував суспільство,
нехтуючи головними моральними
(християнськими) цінностями —
“не вбивай!”, “не сотвори собі куми-
ра”, “не свідчи неправдиво на свого
ближнього”. Його не обходить мо-
ральний фреймінг, бо межі мораль-
ності він задає сам...

Україна теж має своїх “героїв”.
Найвідоміший з них — колишній
Президент України В. Янукович. Йо-
го геройство, як і геройство В. Пу-
тіна, окривавлене, пов’язане з загибел-
лю багатьох українських громадян.
Але трікстерство В. Януковича пе-
ревершило найсміливіші очікування
його антигеройської сутності, пере-
креслило жанрові засади створення
політичного іміджу Трікстера. В “ге-
ройстві” В. Януковича негативні ри-
си трікстера були максимально аб-

⁴ С. Шомова, В. Яшин, К. Лоскутова, М. Бо-
гачов та ін.

⁵ Уособленням держави, зрозуміло, є В. Пу-
тін згідно з відомою макіавеллівською схе-
мою “Держава — це Я”.

солютизовані. Це вже не юнгівський блазень чи перевертень (хоча на початку політичної кар'єри така роль йому вдавалася з певними позитивними результатами⁶). Натомість це радше вселенське зло, позбавлене ознак сакральності; це брутальний розбійник, грабіжник, брехун, особа без моральних засад і переконань. Насправді, його (Януковича) втеча з України стала приводом для громадянського суспільства вийти з “царства зла” і рішуче рухатися в напрямі правової держави, що гарантуватиме і шануватиме права та свободи своїх громадян.

Втім це знову лише шанс. Як ним скористається нинішня українська влада достеменно невідомо. На сьогодні політичних “героїв” не бракує, “геройства” теж. Натомість бракує професіоналізму, політичної волі, патріотичної позиції, самовідданості тощо. Отже, знову варто вдатися до морального фреймінгу, що дозволить окреслити рамки політичної поведінки опонентів⁷, сформувані засади спільної політичної діяльності з метою досягнення цілей демократичних реформ, європейської інтеграції тощо.

Саме по собі геройство, як трікстерство, не повинно сприйматися негативно. Трікстер — це герой суспіль-

них трансформацій. Тому останнім часом трікстери зустрічаються частіше, ніж власне герої. Це можна пояснити кількома обставинами.

По-перше, Трікстер завжди швидше пристосовується до мінливих обставин. Його лімінальність, як перехідна соціальна роль, виявляється за допомогою особливих ритуалів, обрядів і підкріплюється своєрідною атрибутикою. Трікстерська лімінальність — це своєрідний інтерпретаційний код для пояснення змін як у поведінці політичного героя, так і в політичній ситуації, що спонукала його до певних змін.

По-друге, для трікстера не існує табу на порушення меж сакрального. Завдяки своїм трансгресивним діям⁸, Трікстер парадоксальним чином створює так зване сучасне сакральне, тобто осучаснені моральні норми.

По-третє, трікстер амбівалентний, тобто він є і позитивним, і негативним героєм одночасно. Означена якість повертає нас до архетипного характеру влади. Йдеться про співіснування добра і зла, життя і смерті, прекрасного і потворного з їх політичним акцентом.

Отже, геройство як трікстерство має позитивну спрямованість, доповки не переходить певних моральних меж, за якими добро перетворюється на соціальне зло. Зрозуміло, що досить важко встановити ці межі до того, як “рубікон вже подолано” і зло вже заподіяно. Виходячи з досвіду розвинених держав можна стверджувати, що такий моральний фреймінг задається рівнем демократичного

⁶ Насамперед, перемога на президентських виборах 2010 р., рейтинг довіри громадян до В. Януковича складав 43 % у 2010 р. проти 29 % у 2011 р. (за даними Міжнародного фонду виборчих системах (IFES)).

⁷ Опонент — це своєрідне уособлення Трікстера у дихотомії “свій – чужий”, “герой – антигерой” тощо. Такий підхід притаманний ряду дослідників (С. Дракер, А. Норт, Л. Стефанович, Н. Щербиніна та ін.).

⁸ Концепція трансгресії, як порушення меж соціальних і культурних норм, досліджена свого часу М. Фуко [12].

розвитку. Це означає — чим вищий рівень демократії, тим менший ризик негативного політичного геройства. Однак це лише гіпотеза, відтак немає чіткого причинно-наслідкового зв'язку у вищезазначеній залежності. Так званий “людський фактор” час від часу вносить неочікувані корективи у розвиток політичних подій. На підтвердження можна навести два яскравих приклади.

Перший — розвиток політичних подій у Республіці Польща, починаючи від перемоги А. Дуди на президентських виборах 2015 року. Слабка передвиборча кампанія чинного на той час президента РП Б. Коморовського призвела до його поразки на виборах, а влада стала поступово переходити до рук представників політичної партії “Право і справедливість”⁹.

Парламентські вибори (жовтень 2015 р.) остаточно закріпили владу вищезазначеної партії, яка отримала необхідну кількість голосів (235) для самостійного формування парламентської більшості¹⁰. Відбулося так зване переформатування влади, що може відкинути Польщу не кілька (а може на кілька десятків) років назад у соціально-економічному та демократичному розвитку. Певні консервативні погляди представників правлячої партії, насамперед, її очільника Я. Качинського, не надихають на оптимістичну перспективу. Важлива роль у процесі політичних

змін на теренах Республіки Польщі відводиться нинішньому прем'єр-міністру Б. Шидло. Спочатку вона очолювала передвиборчий штаб А. Дуди, а згодом проводила свою кампанію, точніше кампанію “Права і справедливості”. Політичне “геройство” Б. Шидло оцінюватиметься ще не раз. Натомість нині можна говорити про вдалу політтехнологію “перемога заради перемоги”, про дієвість сформованого образу переможного політика. Але видається, що наслідки цієї перемоги можуть виявитися не такими оптимістичними, як змальовано у передвиборчій програмі “Права і справедливості”.

Другий приклад торкається проблеми біженців на території Західної Європи та ролі Федерального канцлера Німеччини А. Меркель у її вирішенні. Заклик до відкриття кордонів Європейського Союзу та надання притулку особам із Сирії й інших країн, де точаться війни, обернувся для Німеччини масштабною кризою. “Героїчна” місія миротворця може закінчитися для А. Меркель політичним фіаско. За її відставку висловлюються майже половина громадян Німеччини. Оцінюючи діяльність Федерального канцлера з точки зору морального фреймінгу, варто визнати політичну недалекоглядність А. Меркель, що негативно вплине на її власне політичне майбутнє, на майбутнє очолюваного нею Християнсько-Демократичного Союзу і, зрештою, на майбутнє Німеччини загалом.

Отже, моральний фреймінг можна вважати важливою складовою політичної діяльності та критерієм оцінки політичного геройства.

⁹ Очільником партії є Я. Качинський, брат загиблого у смоленській катастрофі (2010 р.) президента РП Л. Качинського.

¹⁰ Для парламентської більшості у польському Сеймі необхідно 231 голос (всього — 460 депутатів).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи викладене, варто підкреслити, що сучасна надмірна символізація політичного простору вимагає аксіологічного переосмислення образу та реальних дій політичного героя, обов'язкового їх узгодження. У протилежному випадку штучно створений образ і політична технологія його втілення в життя можуть завдати суттєвої шкоди як для самого героя, так і для середовища, в якому він утверджується.

Політичне “геройство”, як певний статус, має контролюватися та оцінюватися громадянським суспільством. Тонка моральна межа між героїзмом і блазнюванням дозволяє політикам розігрувати сюжети, освячені далекою героїчною історією. Невичерпні ресурси колективного несвідомого слугують вдалим технологічним засобом для створення героїчних образів. З часом помилки, прорахунки чи відверті маніпуляції стають зрозумілими широкому загалу. Це означає, що настала пора зняти маску героя і сплатити рахунок сумління. Далеко не всі політичні герої люблять сплачувати рахунки... А може герої були несправжні?!

Нещодавно відомий український рок-співак, лідер гурту “Океан Ельзи” С. Вакарчук зауважив: “Україні потрібні Кіборги в політиці”. На жаль, таких зараз бракує українському політикуму. Втім надія ще жевріє...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Хейзинга Й.* Homo Ludens. В тени заштрихованого дня / Й. Хейзинга. — М.: Прогресс, 1997. — 364 с.
2. *Карлейль Т.* Герои, почитание героев и героическое в истории / Т. Карлейль. — М.: Эксмо, 2008. — 864 с.
3. *Кэмпбэлл Дж.* Тысячеликий герой / Дж. Кэмпбэлл. — М.: Ваклер; Рефлбук; АСТ, 1997. — 384 с.
4. *Шюц А.* Избранное: мир, светящийся смыслом / А. Шюц; пер. с нем. и англ.: В. Николаев и др. — М.: РОССПЭН, 2004. — 1056 с.
5. *Меркотан К.* Архетипы власти и сучасна демократія / К. Меркотан // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління: Спец. випуск. — Х.: Вид-во “ДокНаук-ДержУпр”, 2014. — С. 100–106.
6. *Дебор Г.* Общество спектакля / Г. Дебор; пер. с фр. С. Офертаса и М. Якубович. — М.: Логос, 1999. — 224 с.
7. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. — М.: АСТ, 2003. — 603 с.
8. *Щербинина Н.* Конструирование виртуальной реальности и героический брендинг политического товара / Н. Щербинина // Полит. маркетинг. — 2009. — № 2. — С. 34–57.
9. *В. Путин:* доверие и оценка деятельности [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.levada.ru/old/07-10-2015/vladimir-putin-doverie-i-otsenka-deyatelnosti>
10. *Социолог “Левада-центра”:* “Владимир Путин ведет себя, как трикстер” [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://altapress.ru/story/160917>
11. *Шомова С.* Ключ к власти (Архетипические паттерны политической риторики) [Электронный ресурс] / С. Шомова // Медиаскоп. — 2014. — № 3. — Режим доступа: <http://www.mediascope.ru/node/1553>
12. *Фуко М.* Интеллектуалы и власть: статьи и интервью, 1970–1984: в 3 ч. / М. Фуко; пер. с фр. Б. Скуратова. — М.: Праксис, 2006. — Ч. 3. — 311 с.